
ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 316.6/.7:004:007]:316.4.063](4)

Г. О. Бандровський

«СПІРАЛЬ МОВЧАННЯ» ЕЛІЗАБЕТ НОЕЛЬ-НОЙМАНН ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Стаття присвячена «спіралі мовчання» Е. Ноель-Нойманн, яку розглянуто як технологію інформаційного впливу, засновану на психологічних характеристиках людини. Показано, що запропонована динамічна модель пояснює закономірності інформаційно-психологічного впливу й реакцію та модель поведінки реципієнтів інформації. Відзначено, що позиція мовчання індивіда формується через страх конфлікту з уявленнями, що домінують у суспільстві, і через небезпеку соціальної ізоляції.

Ключові слова: інформаційний вплив, спіраль мовчання, Е. Ноель-Нойманн, мережеве суспільство, громадська думка, страх ізоляції.

I. Вступ

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. інформація стає фундаментальною категорією науки. У такій загальнокультурній ситуації підвищений інтерес викликають інформаційні системи та мережі. На сьогодні користування Інтернетом є невід'ємною частиною життя людини. І якщо більшість інформації з Інтернету отримують методом пошуку, то соціальні мережі, в яких людина проводить значну частину часу, є простором віртуального спілкування, відтак ідеальним інструментом впливу на свідомість учасників спілкування. Відповідно, інтерес становлять технології впливу, що реалізуються в конкретних результатах. Наприклад, актуальними є політичні впливи, адже соціальні мережі стають платформою для поширення політичних ідей, ідеологій та здійснення «кольорових революцій». Вони відбуваються за рахунок дії низки психологічних факторів, які впливають на поведінку людини в мережі. Тому механізми та технології інформаційного впливу – одна з найбільш актуальних проблем, пов'язаних зі становленням мережевого суспільства.

Іспанський соціолог Мануель Кастельс, який є автором концепції «мережевого суспільства», наводить думку, що «мережі становлять нову соціальну морфологію нашого суспільства», і формується «нова парадигма інформаційних технологій», яка «забезпечує матеріальну основу для її широкого розповсюдження по всій соціальній структурі», як наслідок, «така мережева логіка спричиняє соціальну детермінацію вищого рівня ... влада потоків має перевагу над потоками влади» [1, с. 500].

Серед технологій впливу, що використовують у соціальних мережах, варто виокремити такі, що засновані на психології людини, адже саме вони роблять мережі такими привабливими для здійснення інформаційно-психологічного впливу на користувачів. Доцільно виділити такі явища:

- «спіраль мовчання» (за Е. Ноель-Нойманн);
- стадний інстинкт у соціальних мережах;
- довіра до всього, опублікованого в мережі;
- присутність лідерів думок;
- прагнення самореалізації чи заміни реальності.

Сучасні дослідники виходять із розуміння того, що онлайн-соціальні мережі все частіше стають засобами інформаційного управління людською свідомістю і простором інформаційних протистоянь у всіх сферах життя людини. Тому, спираючись на сучасні соціальні теорії, вони акцентують увагу на моделях інформаційного впливу та протиборства. Однією з найбільш продуктивних ідей є твердження Мануеля Кастельса, одного з найбільш авторитетних учених, про те, що мережеве суспільство виступає важливим аналітичним підходом до опису більшої частини сучасного політичного, економічного та культурного життя, особливо в розвинених країнах світу [1]. Своєю чергою, концепція «моделі мовчання» Е. Ноель-Нойманн [6–9] стала поштовхом

як для подальшого дослідження теоретичних та операційних аспектів самої моделі, так і для її практичного застосування. Значна кількість розвідок зосереджує увагу на безпосередньому зв'язку між використанням Інтернету, сприйнятими думками й бажанням ділитися власними поглядами [2; 5; 11; 13]. Окрім того, як стверджують Шефель і Мой, «спіраль мовчання» має враховувати специфічні культурні змінні, оскільки культурні відмінності можуть бути ключовими факторами у прогнозуванні висловлювань [10]. Також значну увагу в науковій літературі приділено конкретним реалізаціям «спіралі мовчання» у вивченні колективної думки стосовно найрізноманітніших сфер життя, у тому числі політичної [12], споживацької [4], освітньої [3] галузей.

II. Постановка завдання та методи

Мета дослідження – розкрити основні принципи та особливості функціонування «спіралі мовчання» Е. Ноель-Нойманн як оригінальної моделі опису інформаційного впливу на соціальні групи в Інтернеті.

Методологічну основу дослідження становлять описовий метод і метод узагальнення, що використано з метою визначення суті запропонованої моделі, а також соціально-психологічний підхід, оскільки формування думки людиною пов'язане з тим, як індивід співвідносить свою думку з думкою інших.

Окремо варто наголосити, що на сьогодні активно розвиваються методи математичного моделювання, які охоплюють нові сфери, включно економічні, політичні та соціальні процеси. Тому науково-практичний інтерес матиме математична модель інформаційного впливу, яка формалізує взаємозв'язок соціальних та психологічних параметрів і дає змогу виявити загальні закономірності процесу впливу на формування думки учасника соцмереж щодо його/її поглядів з широкого спектра тем.

Стан думки користувачів соцмереж узагальнюємо рівнянням:

$$S_{i+1} = S_i * InfluenceFactor + C, \quad (1)$$

де S_i – думка спільноти користувачів на i ітерації, S_{i+1} – думка спільноти користувачів на $i+1$ ітерації, $InfluenceFactor$ – коефіцієнт коливання думки спільноти, C – кількість нових користувачів з розподіленими поглядами.

Конкретніше формулу (1) можна подати у вигляді системи рівнянь і розглянути кількісні дані на певній ітерації, а саме S_i у вигляді кортежу значень, які описують набір значень думки «за», «проти», «нейтральна позиція»:

$$S_{i+1} = S_i + k_{31}S, \quad (2)$$

де S – це поточний стан думки, який розглядається як кортеж, що містить у собі поточний стан позитивних, нейтральних та негативних думок; $\langle S^+, S^-, S^0 \rangle$, S_{i+1}^+ – стан позитивних думок на $i+1$ ітерації; аналогічно, S_{i+1}^- та S_{i+1}^0 – це стани негативних та нейтральних думок. Коефіцієнт коливання думки з рівняння (1) можна виразити через матрицю коефіцієнтів, які показують конкретний вплив на певну підгрупу агентів спільноти. Відповідно, ця система рівнянь показує кількісну зміну загального розподілу за кожним з елементів кортежу, перехід агентів з однієї підгрупи до іншої.

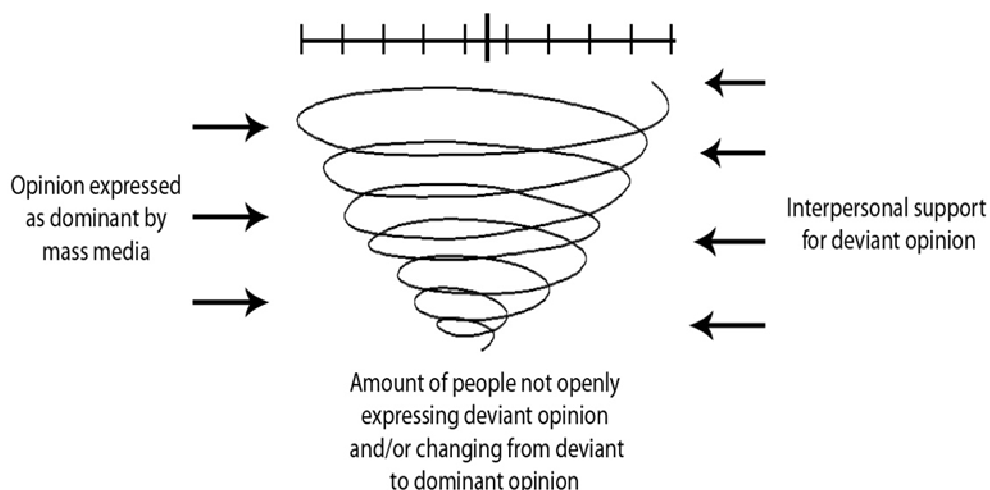
Формалізація інформаційного впливу дає змогу краще зрозуміти систематичність коливань суспільної думки в інтернет-середовищах. При подальшому розгляді системи (2) потрібно детально розглянути та врахувати психологічні й соціальні критерії, які формують та корегують коефіцієнт коливання думки спільноти.

III. Результати

У теорії «спіралі мовчання» німецького соціолога Елізабет Ноель-Нойманн запропоновано одну зі стратегій розуміння природи суспільної думки та механізму інформаційного впливу. «Спіраль мовчання» базується на аналогії зі спіраллю, на кінці якої перебувають люди, що не висловлюють своєї думки через страх ізоляції. Чим більше думка людини відрізняється від загальноприйнятої, тим нижче вона стоїть на цій спіралі.

Ця теорія була вперше опублікована в 1974 р. Е. Ноель-Нойманн намагалася пояснити, як індивідуальна думка залежить від середовища. Зокрема, вона пояснила, як тенденції отримують суспільну підтримку. Теорія містить чотири основних вихідних положення:

1. Існує «квазістатистичний» орган, який люди використовують для спостереження за переважною думкою.
2. Суспільні думки викликають «спіральний» процес, утворений думкою більшості.
3. Особам та групам, що висловлюють думку меншості, загрожує соціальна ізоляція.
4. Майбутня думка диктує вірогідність того, що хтось висловить свою думку публічно.

Elisabeth Noelle- Neumann's Spiral of Silence

Джерело: [7]

«Квазістатистичний» орган спостереження. Дослідниця встановлює залежність людини від опінії інших, що переважає. Вона показує, як цей орган функціонує, коли впливає на учасників комунікації: «...читати те, що варто, а що ні, вибрати соціально привабливі погляди і поведінку в будь-якій конкретній ситуації» [8, с. 373].

Найпростіший спосіб, яким людина знаходить думку, що домінує, полягає в аналізі публічної статистики. На загал, люди є дуже чутливими до думки інших, вважають дослідники [5, с. 368]. Цю думку моніторять через ЗМІ (сама Е. Ноель-Нойманн вважала їх найважливішим засобом для виявлення своїх «квазістатистичних» відчуттів), а також через спостереження за середовищем або через міжособистісне обговорення питань. Важливо наголосити характер інформації, що є предметом спостереження. усі дослідники наголошують, що вона повинна мати дискусійний та морально-напружений характер [4, с. 721; 3, с. 4]. Так, виникають два моменти. По-перше, думки більшості можуть бути суттєво перебільшені. При цьому виникають дії двох факторів. «Озерний феномен» – коли люди вважають, що інші згодні з ними [10, с. 9]. І навпаки, інша теорія – «плюралістичне невігластво», згідно з якою люди в меншості, які висловлюють погляди, можуть відчути, що їхні думки перебувають у межах більшості.

По-друге, «квазістатистичний» сенс частково підтримується ЗМІ, які подають здебільшого пряме, недвозначне ставлення й не завжди відтворюють погляди суспільства загалом. У цьому плані важливо відзначити, що ЗМІ впливають на суспільну думку, не говорячи про те, що нам думати, а скоріше про те, *про що* нам думати [8].

Суспільна думка та процес «спіралі мовчання». Друге положення Е. Ноель-Нойманн робить акцент на ролі суспільної думки та взаємодії популярних суджень у «спіралеподібному» процесі. Дослідниця визначає суспільну думку як метод популярності: «...суспільна думка – це думка, яка може бути озвучена публічно, не лякаючись санкцій і за якою можна діяти на публіці» [9, с. 44]. У більш широкому контексті суспільну думку можна визначити як суму приватних думок, які озвучені без страху перед відплатою або репресіями [11, с. 312].

Важливо пам'ятати, що «спіральний» процес розглядає думки як «популярні» та «вимовлені», але вони необов'язково «правильні» або «неправильні» [5, с. 381]. Це відбувається, по-перше, на попередньому етапі, коли питання ще обговорюється, і консенсус ще не досягнутий. По-друге, навіть після визначення думки меншості все ще будуть прихильники цього питання, які вважають, що думка меншості є морально правильною.

Е. Ноель-Нойманн описує «спіраль мовчання» як динамічний процес, за яким прогнози щодо суспільної думки стають фактом, оскільки висвітлення опінії більшості в засобах масової комунікації стають статус кво, і меншість з меншою імовірністю буде готова висловити свою думку. «Спіральний» процес є відмінною рисою теорії, Ноель-Нойманн визначає його як «процес, котрий все частіше встановлює [домінуючу] думку як таку, що переважає» [9, с. 44]. «Спіральна» метафора є продуктивною, оскільки візуалізує думку більшості, яка графічно знаходиться нагорі «пробкового гвинта» і «відгвинчує» девіантні опінії, допоки вони не стануть практично невидимими.

Найважливішою рисою теорії є можливість визначити, як суспільна думка впливає на здатність людей висловлювати свої думки [11, с. 311]. В США (де теорія пройшла апробацію) та Німеччині (де вона виникла) демократія концептуально спирається на суспільну думку. Надійні аргументи та публічне обговорення є невід'ємною рисою демократичного процесу.

Загроза ізоляції. Дослідниця підтверджує думку про те, що людина формує свою думку про суспільну опінію, проте сама обмежує себе у висловлюваннях, відчуваючи небезпеку вступити в конфлікт з позиціями, що домінують у суспільстві, через небезпеку потрапити в ізоляцію.

Цей страх ізоляції слугує початковим пунктом спіралі, яка за кожним обертом збільшує свій діаметр, впливаючи при цьому на думку більшості. Носій думки, яку сам вважає непопулярною, або мовчить, або приєднується до протилежної сторони, орієнтуючись на представників панівної більшості. Таким чином, спіраль робить перший виток і починає розкручуватись у тому сенсі, що «соціальна шкіра» інших членів суспільства буде сприймати суспільну думку на основі першого носія, що сприйняв цю конформістську позицію. Спіраль продовжує закручуватись доти, доки реальна більшість прийме позицію мовчання [6, с. 144].

Після того, як процес спіралі завершено, виникає думка більшості, що примушує людей іти за нею. Дослідники виявили, що людина, швидше за все, висловить свою думку, тільки якщо вона буде мати соціальну підтримку та навпаки.

Основні принципи, на яких будується спіраль мовчання, є психологічними й базуються на суто людських страхах бути ізолюваними з їхнього соціального оточення. Тому люди ретельно спостерігають за поведінкою оточення, відзначаючи в коментарях, що засуджується, а що сприймається схвально. І після цього спостереження вони обирають тактику мовчання, утримуються від заяв, що можуть викликати спротив. Так діє своєрідний «соціальний контроль», приводячи до явища самоцензури. Спіральний рух починається тоді, коли люди висловлюються впевнено, а опозиція відчуває страх ізоляції і ще більше налаштована зберігати мовчання. Аби привести спіраль у дію, проблема, що обговорюється, повинна містити моральну складову. Проте спіраль не буде активовано, поки є суспільний консенсус. Спіраль потребує наявності двох протилежних думок. Якщо виникає тема, яка активізує спіраль мовчання, то це зазвичай конфлікт, що становить загрозу суспільній згоді [13].

IV. Висновки

Отже, можна стверджувати, що застосування спіралі мовчання полягає в можливості поширювати певний погляд на інформацію як її єдино правильний варіант. Завдяки цьому створюватиметься ілюзорний ефект підтримки трансльованої ЗМІ або референтними групами ідеї більшості, який приведе до небажання індивіда відкрито висловлюватись під страхом суспільних санкцій, якщо його думка не схожа на погляди більшості. Чим частіше певне повідомлення повторюватиметься в ЗМІ та в мережі, тим більше зростатиме небажання людини публічно говорити. Таким є сутнісний принцип спіралі мовчання.

У більшості випадків саме від правильного вибору спрямування та акцентів інформаційного повідомлення, а також вибору комунікаційних каналів, які використовують для його поширення, залежить, наскільки зміст цього повідомлення буде сприйнятий його кінцевими споживачами та задовольнятиме їхні інформаційні потреби.

Таким чином, «спіраль мовчання» Е. Ноель-Нойманн є соціологічною моделлю комунікації, яка увиразнює закономірності дії інформаційного впливу на представників інтернет-спільнот. У подальшому потрібні емпіричні дослідження, які підтвердять теоретичні (або спростують) висновки теорії «спіралі мовчання» і створять підстави для математичної формалізації спіралі мовчання.

Список використаної літератури

1. Castells, Manuel. *The Rise of The Network Society: The Information Age: Economy, Society and Culture*. Second Edition. John Wiley & Sons, 2010. 625 p. URL: deterritorialinvestigations.files.wordpress.com/2015/03/manuel_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.pdf (date of request: 03.05.2018).
2. Glynn, C. J., McLeod, J. M. Public opinion du jour: An examination of the spiral of silence. *The Public Opinion Quarterly*. Oxford, 1984. Vol. 48 (4). P. 731–740.
3. Gonzenbach W. J., Stevenson R. L. Children with AIDS attending public school: An analysis of the spiral of silence. *Political Communication*. Oxford, 1994. Vol. 11(1). P. 3–18.
4. Kim, S.-H., Kim H., Oh S.-H. Talking about genetically modified (GM) foods in South Korea: The role of the Internet in the spiral of silence process. *Mass Communication & Society*. 2014. Vol. 17(5). P. 713–732.
5. Lang K., Lang, G. E. What is this thing we call public opinion? Reflections on the spiral of silence. *International Journal of Public Opinion Research*. Oxford, 2012. Vol. 43 (2). P. 368–386.
6. Noelle-Neumann E. Public opinion and the classical tradition: A re-evaluation. *The Public Opinion Quarterly*. Oxford, 1979. Vol. 43 (2). P. 143–156.
7. Noelle-Neumann E. *The Spiral of Silence: Public Opinion-Our Social Skin*. Chicago Press, 1984. 277 p.
8. Noelle-Neumann E. The Spiral of Silence. In: Em Griffin. *A First Look at Communication Theory*. 7th Edition. 2008. P. 372–381. URL: <http://www.afirstlook.com/docs/spiral.pdf> (date of request: 03.05.2018).

9. Noelle-Neumann E. The Spiral of Silence: A theory of public opinion. *Journal of Communication*. Oxford, 1974. Vol. 24 (2). P. 43–51.
10. Scheufele D. A., Moy P. Twenty-five years of the spiral of silence: A conceptual review and empirical outlook. *International Journal of Public Opinion Research*. Oxford, 2000. Vol. 12(1). P. 3–28.
11. Taylor, D. G. Pluralistic ignorance and the spiral of silence: A formal analysis. *The Public Opinion Quarterly*. Oxford, 1982. Vol. 46 (3). P. 311–335.
12. Варій М. Й. Політико-психологічні передвиборчі та виборчі технології : навч. посіб. Київ : Ельга : Ніка-Центр, 2003. 400 с.
13. Нестеров В. Ю. К вопросу о динамике сетевых сообществ. *Психология Интернета*. 2003. URL: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/groupdyn> (дата обращения: 03.05.2018).

References

1. Castells, Manuel. (2010). The Rise of The Network Society: The Information Age: Economy, Society and Culture. *John Wiley & Sons*. Retrieved from: deteritorialinvestigations.files.wordpress.com/2015/03/manuel_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.pdf. (in English).
2. Glynn, C. J., McLeod, J. M. (1984). Public opinion du jour: An examination of the spiral of silence. *The Public Opinion Quarterly*, 48 (4), 731–740. (in English).
3. Gozenbach, W. J., Stevenson, R. L. (1994). Children with AIDS attending public school: An analysis of the spiral of silence. *Political Communication*, 11 (1), 3–18. (in English).
4. Kim, S.-H., Kim, H., Oh, S.-H. (2014). Talking about genetically modified (GM) foods in South Korea: The role of the Internet in the spiral of silence process. *Mass Communication & Society*, 17 (5), 713–732. (in English).
5. Lang, K., Lang, G. E. (2012). What is this thing we call public opinion? Reflections on the spiral of silence. *International Journal of Public Opinion Research*, 43 (2), 368–386. (in English).
6. Noelle-Neumann, E. (1979). Public opinion and the classical tradition: A re-evaluation. *The Public Opinion Quarterly*, 43 (2), 143–156. (in English).
7. Noelle-Neumann, E. (1984). The Spiral of Silence: Public Opinion-Our Social Skin. Chicago Press. (in English).
8. Noelle-Neumann, E. (2008). The Spiral of Silence. *Em Griffin. A First Look at Communication Theory*. 7th Edition, 372–381. Retrieved from: <http://www.afirstlook.com/docs/spiral.pdf>. (in English).
9. Noelle-Neumann, E. (1974). The Spiral of Silence: A theory of public opinion. *Journal of Communication*, 24 (2), 43–51.
10. Scheufele, D. A., Moy, P. (2000). Twenty-five years of the spiral of silence: A conceptual review and empirical outlook. *International Journal of Public Opinion Research*, 12 (1), 3–28.
11. Taylor, D. G. (1982). Pluralistic ignorance and the spiral of silence: A formal analysis. *The Public Opinion Quarterly*, 46 (3), 311–335. (in English).
12. Varij, M. J. (2003). Political-psychological pre-election and electoral technologies: a manual. Kyiv, E'lga, Nika-Tsentr. Retrieved from: http://dere.com.ua/library/vari/vybir_technology.shtml. (in English).
13. Nesterov, V. U. (2003). On the dynamics of network communities. *Psychology of the Internet*. Retrieved from: <http://flogiston.ru/articles/netpsy/groupdyn>. (in Russian).

Стаття надіслана до редакції 19.05.2018.

Бандровский Г. А. «Спираль молчания» Элизабет Нойманн как технология информационного влияния в социальных сетях

Статья посвящена «спирали молчания» Э. Нозль-Нойманн, которую рассмотрено как технологию информационного воздействия, основанную на психологических характеристиках человека. Показано, что предложенная динамическая модель объясняет закономерности информационно-психологического воздействия, реакцию и модель поведения реципиентов информации. Отмечено, что позиция молчания индивида формируется из-за страха конфликта с доминирующими представлениями в обществе и из-за опасности социальной изоляции.

Ключевые слова: информационное воздействие, спираль молчания, Нозль-Нойманн, сетевое общество, общественное мнение, страх изоляции.

Bandrovskiy H. «Spiral of Silence» by Elisabeth Noelle-Neumann as a Technology of Information Influence in Social Networks

Research methodology. The article addresses the «spiral of silence» by E. Noelle-Neumann, which is considered a technology of informational influence, based on the psychological characteristics of people. The methodological basis of the study consists of descriptive and generalization methods which serve for determining the essence of the proposed model, as well as

the socio-psychological approach, since the formation of human thought is related to how the individual correlates her/his opinion with the opinion of others. A method of mathematical modeling is also of scientific-practical interest, because the mathematical model of information influence formalizes the interconnection of social and psychological parameters and allows revealing the general laws of influence on the formation of the participant's opinion on a wide range of topics.

Results. *«Spiral of silence» is centered on the analogy with the spiral, at the end of which there are people who do not express their opinions because of the fear of isolation. The more personal opinion differs from the generally accepted, the lower it is on this spiral. The theory contains four basic outlines: 1. there is a «quasi-statistical» organ sensing the public opinion; 2. public opinion causes a «spiral» process, formed by the prevailing opinion of the majority; 3. individuals and groups that express minority views are under the threat of social isolation; 4. the mass media accelerate the muting of the minority in the spiral of silence. The patterns of information-psychological influence along with the reaction of information recipients are explained. An illusory effect of supporting the idea of the majority is conveyed by the mass media or referential groups. It leads to the unwillingness of the individual to openly express opinions under the strata of social sanctions, if her/his point of view does not coincide with the opinion of the majority.*

Novelty. *It is shown that the «spiral of silence» by Noelle-Neumann is a sociological model of communication, which manifests the laws of the effect of information influence on representatives of Internet communities. In the future, empirical studies are needed to confirm (or refute) the theoretical conclusions of the theory of «spiral of silence» and create the basis for its mathematical formalization.*

The practical significance. *The research results can be used in examining the opinion dynamics in the aspect of individuals' interactions with social groups in the Internet.*

Key words: *informational influence, spiral of silence, Noelle-Neumann, network society, public opinion, the fear of isolation.*